

บทที่ 1

บทนำ

1. สภาพปัญหา

ในการดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีอาญาในชั้นศาล คือการพิจารณาและพิพากษานั้น ปัญหาที่เกิดขึ้นมากที่สุดคือ การดำเนินคดีที่ล่าช้า ใช้ระยะเวลานานกว่าคดีจะถึงที่สุด เนื่องจากความไม่พร้อมของการเตรียมคดี รวมถึงการเลื่อนคดีโดยไม่จำเป็นจากทั้งฝ่ายโจทก์และจำเลย รวมถึงปัญหาที่เกิดขึ้นจากหลักการที่กำหนดไว้ในขั้นตอนต่างๆของกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาด้วย กล่าวคือ แม้บทบัญญัติในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาได้กำหนดให้ศาลเป็นผู้สืบพยานก็ตาม แต่โดยความเป็นจริงแล้วก็ยากที่จะเข้าใจหรือคาดเดาได้ว่ารูปคดีต่างๆจะเป็นเช่นไร นอกจากนั้นในคดีที่พนักงานอัยการเป็นโจทก์ ศาลจะเรียกสำนวนการสอบสวนจากพนักงานอัยการได้ก็ต่อเมื่อสืบพยานฝ่ายโจทก์เสร็จแล้ว ตามมาตรา 175

ดังนั้น หากพิจารณาจากรูปแบบในการดำเนินคดีต่าง ๆ ที่ผ่านมาแล้ว ศาลและจำเลยตกอยู่ในสถานะเดียวกันว่า จะรู้ข้อความเท่าที่โจทก์กล่าวอ้างในคำฟ้องเท่านั้น ซึ่งทำให้เกิดปัญหาทั้งฝ่ายศาลและฝ่ายจำเลย โดยเฉพาะฝ่ายจำเลยซึ่งไม่มีสิทธิทราบเลยว่าฝ่ายโจทก์หรืออัยการจะนำพยานหลักฐานใดเข้าสืบเพื่อเอาผิดแก่ตน เพราะในกระบวนการสอบสวนนั้นจำเลยจะรู้เฉพาะในส่วนที่ตนได้ให้การไว้ และลงนามในคำให้การเท่านั้น โดยไม่มีทางรู้เลยว่าจะมีพยานใดของฝ่ายอัยการที่จะพิสูจน์ความผิดของตนได้ ซึ่งทำให้สิทธิในการต่อสู้คดีของจำเลยมีข้อจำกัด โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อมีระบบการพิจารณาคดีโดยต่อเนื่อง ยิ่งทำให้การเตรียมการต่อสู้คดีได้โดยไม่เป็นธรรม¹ และแม้ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาจะได้มีการกำหนดให้มีการแถลงเปิดคดีของฝ่ายโจทก์ตามมาตรา 174 ซึ่งก็คือ การแถลงถึงลักษณะการฟ้อง และพยานหลักฐานที่จะนำสืบเพื่อพิสูจน์ความผิดของจำเลย แต่แท้ที่จริงแล้ว แม้มีการบัญญัติให้ระบุถึงพยานหลักฐานที่จะนำสืบเพื่อพิสูจน์ความผิดของจำเลยก็ตาม แต่ในทาง

¹ สุรศักดิ์ ลิขสิทธิ์วัฒนกุล, ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาบับอ้างอิง พิมพ์ครั้งที่ 5 (กรุงเทพมหานคร:สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2548), น. 260.

ปฏิบัติมักจะระบุไว้อย่างกว้างๆ อย่างกรณีของพนักงานอัยการมักจะระบุว่า "สรรพเอกสารใน
 ล้วนสอบสวนทั้งหมด" จึงถือว่าไม่เพียงพอที่จะทำให้เกิดความชัดเจน

จากการที่รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 มาตรา 241 ได้
 บัญญัติรับรองสิทธิของผู้ต้องหาและจำเลยในชั้นพิจารณาคดีอาญาว่า "ในคดีอาญา ผู้ต้องหา
 หรือจำเลยย่อมมีสิทธิได้รับการสอบสวนหรือการพิจารณาคดีด้วยความรวดเร็ว ต่อเนื่อง และ
 เป็นธรรม" เพื่อให้สอดคล้องกับบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยฉบับปัจจุบัน
 จึงได้มีการบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาขึ้นใหม่ ซึ่งเป็นการ
 เพิ่มเติมหลักเกณฑ์การพิจารณาคดีอาญาเพื่อให้การพิจารณาคดีเป็นไปด้วยความรวดเร็ว ต่อเนื่อง
 และเป็นธรรม จึงได้มีการกำหนดให้มีการตรวจพยานหลักฐานก่อนการสืบพยานขึ้น

เพื่อให้กระบวนการค้นหาความจริงเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ การตรวจสอบพยาน
 หลักฐานหรือการเปิดเผยพยานหลักฐานในคดีอาญา จึงเป็นวิธีการหนึ่งในการค้นหาความจริง
 ในชั้นพิจารณา ซึ่งการค้นหาความจริงในการดำเนินคดีอาญา คือ กระบวนการหรือวิธีการเพื่อ
 ให้ได้ข้อเท็จจริงมาพิจารณาวินิจฉัยข้อพิพาทต่าง ๆ เพื่อให้ได้ตัวผู้กระทำความผิดมาลงโทษ
 หรือค้นหาความจริงเพื่อที่จะพิสูจน์ความบริสุทธิ์ของผู้ที่ตกเป็นจำเลย ดังนั้นกระบวนการสืบ
 พยานเพื่อให้ได้พยานหลักฐานนั้นจึงยึดหลักการค้นหาความจริง² เป็นหลักในการดำเนินการ

การเปิดเผยพยานหลักฐานในคดีอาญาตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความ
 อาญา มีวัตถุประสงค์เพื่อให้กระบวนการค้นหาความจริงเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ เป็นธรรม
 และส่งเสริมให้คู่ความเปิดเผยพยานหลักฐานและยอมรับข้อเท็จจริงมากขึ้น กล่าวคือ เมื่อ
 คู่ความแต่ละฝ่ายได้ทราบถึงพยานหลักฐานของอีกฝ่ายหนึ่งล่วงหน้า ก็จะมีเวลาเพียงพอที่จะ
 ตรวจสอบความถูกต้องแท้จริงของพยานหลักฐานนั้น อันเป็นการลดการจู่โจมทางพยาน
 หลักฐานและช่วยให้การถามค้านเพื่อตรวจสอบความน่าเชื่อถือของพยานอีกฝ่ายหนึ่งเป็นไป
 อย่างมีประสิทธิภาพ และนอกจากนี้จะทำให้เห็นความขัดแย้งถึงข้อที่โจทก์ประสงค์จะให้ลงโทษ
 และจำเลยจะได้ไม่หลงต่อสู้ รวมทั้งการยอมรับในความถูกต้องแท้จริงของพยานหลักฐานหรือ
 ข้อเท็จจริงของอีกฝ่ายหนึ่ง ซึ่งจะช่วยลดประเด็นข้อโต้แย้งและระยะเวลาในการพิจารณาคดี³

² รายงานการเสวนาทางวิชาการ, "เรื่องกระบวนการยุติธรรมจะร่วมมือกันค้นหา
 ความจริงในคดีอาญาได้อย่างไร", บทบัญญัติ เล่ม 52 ตอน 1 (มีนาคม 2539) : น. 88

³ สวัสดิการสำนักประธานศาลฎีกา สวัสดิการสำนักวิชาการศาลยุติธรรม, ข้อ
 พิจารณาประกอบพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติม ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

การแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาฉบับปัจจุบัน ในส่วนของการเปิดเผยพยานหลักฐานจะมีประสิทธิผลในการบังคับใช้ และให้เป็นธรรมเพียงใดนั้น ปัจจัยที่ต้องคำนึงถึงคือ ระบบกฎหมายและระบบสังคมของไทยซึ่งนักกฎหมายไทยส่วนใหญ่เห็นว่าระบบการค้นหาความจริงในคดีอาญาของไทยเป็นระบบผสม โดยนำหลักการของระบบกล่าวหาในเรื่องการกำหนดหน้าที่ในการนำสืบได้ตกอยู่กับโจทก์มาใช้ แต่ในขณะเดียวกันก็ให้อำนาจแก่ศาลที่จะค้นหาข้อเท็จจริงเพิ่มเติมได้ในกรณีที่เห็นสมควรเพื่อก่อให้เกิดความเป็นธรรมในการดำเนินคดี⁴ การค้นหาความจริงตามกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของไทยได้นำเอาการดำเนินคดีอาญาของประเทศตะวันตกมาเป็นแบบอย่าง และเป็นการนำเอาทั้งหลักการค้นหาความจริงโดยคู่ความตามระบบกฎหมาย Common Law (ประเทศอังกฤษและสหรัฐอเมริกา) และหลักการค้นหาความจริงโดยศาลของประเทศที่ยึดถือระบบกฎหมาย Civil Law มาใช้ กล่าวคือ มีบทบัญญัติบางมาตราที่เน้นบทบาทของศาลโดยให้ศาลสามารถค้นหาความจริงได้โดยกว้างขวาง และในทางปฏิบัติก็ยอมรับหลักการค้นหาความจริงโดยวิธีการต่อสู้คดีด้วยการให้คู่ความมีหน้าที่นำสืบพยานหลักฐานเพื่อสนับสนุนข้ออ้างของตนในกระบวนการพิจารณา ซึ่งได้ส่งผลไปถึงประการที่ว่าทุกองค์การในกระบวนการยุติธรรม ไม่ว่าจะเป็นงานสอบสวน พนักงานอัยการ ทนายความ หรือศาล ล้วนมีส่วนในการค้นหาความจริงในคดีอาญา⁵

ในความเป็นจริงต้องยอมรับว่า ในการดำเนินการค้นหาความจริงในคดีอาญาของไทย ยังมีความไม่เท่าเทียมกันระหว่างพนักงานอัยการและจำเลยอยู่ และศาลมักจะวางตัวเป็นกลางโดยปล่อยให้คู่ความต่อสู้คดีกันเอง ระบบในการดำเนินคดีจึงเบี่ยงเบนไปตามแบบอย่างของประเทศที่ยึดถือระบบกฎหมาย Common Law⁶ ซึ่งในประเทศที่ใช้ระบบกฎหมาย Common

(ฉบับที่ 22) พ.ศ.2547 (ฉบับที่ 23) พ.ศ.2548 และ พระราชบัญญัติให้ใช้ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2548, พิมพ์ครั้งที่ 2 (กรุงเทพมหานคร: ห้างหุ้นส่วนจำกัด โรงพิมพ์ชวนพิมพ์, 2548) น. 132.

⁴ อุดม รัฐอมฤต, “ผลของข้อสันนิษฐานตามกฎหมายต่อการกำหนดหน้าที่นำสืบในคดีอาญา,” วารสารนิติศาสตร์ 25, น. 308 (มิถุนายน 2538).

⁵ วรวิทย์ ฤทธิพิศ, “การเปิดเผยข้อเท็จจริงในคดีอาญาในประเทศไทย,” อุลพาห ปีที่ 42 เล่มที่ 3, น. 72-73 (ก.ค - ก.ย 2538).

⁶ คณิต ณ นคร, “กรมอัยการ: การปฏิรูปโครงสร้างและงาน” วารสารอัยการ ปีที่ 5 ฉบับที่ 50, น. 25 (กุมภาพันธ์ 2525).

Law มีหลักเปิดเผยข้อเท็จจริงหรือเปิดเผยพยานหลักฐานซึ่งเรียกว่า Discovery หรือ Disclosure ซึ่งเป็นการเปิดเผยพยานหรือนำเสนอพยานหลักฐานที่มีอยู่ของทั้งฝ่ายโจทก์และจำเลยให้อีกฝ่ายได้ทราบเพื่อเป็นการลดหรือมิให้เกิดการจู่โจมทางพยานหลักฐาน ซึ่งกระบวนการดังกล่าวจะกระทำในขั้นก่อนการพิจารณาคดีหรือเรียกว่าขั้นตอน Pre-trial Discovery หรือ Pre-trial Disclosure ซึ่งขั้นตอนของกระบวนการ Pre-trial Discovery หรือ Pre-trial Disclosure หรือการเปิดเผยพยานดังกล่าว จะมีผลให้มีการสืบพยานเฉพาะในประเด็นแห่งคดีที่เป็นปัญหาจริง ๆ เพราะการพิจารณาคดีจะจำกัดแต่เฉพาะประเด็นที่เป็นข้อพิพาทซึ่งจะกำหนดประเด็นข้อพิพาทให้เหลือน้อยที่สุดก่อนที่จะมีการสืบพยานกัน⁷ และการเปิดเผยพยานยังเป็นการกลั่นกรองพยาน หลักฐานที่ฟุ่มเฟือยหรือรับฟังไม่ได้ออกจากขั้นตอนของการพิจารณาคดีได้อีกทางหนึ่ง

สำหรับบทบัญญัติในส่วนของการเปิดเผยพยานหลักฐานของไทยนั้น ปัจจุบันได้มีการแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ซึ่งได้บัญญัติไว้ในมาตรา 173/1 และมาตรา 173/2 วรรคแรก โดยหลักเกณฑ์และขั้นตอนในการกำหนดให้มีการเปิดเผยพยานของไทยโดยรวมยังจำกัดอยู่เฉพาะคดีบางประเภท และต้องกระทำเพื่อให้การพิจารณาเป็นไปด้วยความรวดเร็ว ต่อเนื่อง และเป็นธรรมด้วย หากคดีอาญาเรื่องใด สภาพและลักษณะแห่งคดีไม่มีเหตุผลและความจำเป็นที่จะต้องกระทำการเปิดเผยหรือการตรวจสอบ กรณียอมไม่เข้าเงื่อนไขตามมาตรา 173/1 และมาตรา 173/2 วรรคแรก นอกจากนี้ยังให้อำนาจศาลมีดุลพินิจที่จะกำหนดให้มีการเปิดเผยพยานหลักฐานก่อนการพิจารณาคดีได้อย่างกว้างขวาง กล่าวคือ อาจเกิดจากการร้องขอของคู่ความฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง หรือศาลเห็นสมควรเองก็ได้ กรณีศาลเห็นสมควรเองยอมเป็นดุลพินิจของศาลอยู่เอง แต่ถ้าเป็นกรณีที่คู่ความฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งร้องขอ ก็เป็นดุลพินิจของศาลที่จะเห็นสมควรหรือไม่ เช่นกัน หากใช่ว่าเมื่อคู่ความฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งร้องขอแล้ว ศาลจะอยู่ในบังคับที่ต้องดำเนินการให้ตามคำขอแต่อย่างใด⁸

⁷ นวพงษ์ บุญสิทธิ, "การเปิดเผยในคดีอาญา," (วิทยานิพนธ์มหาวิทยาลัย คณະนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2529), น. 116.

⁸ ธาณิศ เกศพิทักษ์, คำอธิบายประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ภาค 3-4 (มาตรา 158-245) เล่ม 2, พิมพ์ครั้งที่ 2, (จัดพิมพ์โดยสำนักอบรมกฎหมายแห่งเนติบัณฑิตยสภา, 2548), น. 238.

อย่างไรก็ตาม ปัญหาในทางปฏิบัติ การบังคับใช้หรือดำเนินการตามกระบวนการเปิดเผยพยานหลักฐานนั้น ยังคงมีปัญหาเนื่องจากพื้นฐานของคดีอาญาจะแตกต่างจากคดีแพ่งทั้งในส่วนฐานะของคู่ความและกระบวนการดำเนินคดี รวมถึงหลักการเดิมในเรื่องหน้าที่นำสืบและการพิสูจน์ความผิดของจำเลย และการเปิดเผยพยานหลักฐานก่อนการพิจารณาคดีดังกล่าว อาจส่งผลกระทบต่อสิทธิของผู้เสียหายหรือผู้ต้องหาหรือจำเลยได้ หากการเปิดเผยพยานหลักฐานทำให้อีกฝ่ายเกิดการได้เปรียบเสียเปรียบกันในทางคดีหากได้เห็นพยานหลักฐานของอีกฝ่าย นอกจากนี้ ในคดีที่ศาลใช้ดุลพินิจไม่กำหนดให้มีการเปิดเผยพยานหลักฐานแล้วจะสามารถนำกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งในส่วนของการยื่นบัญชีระบุพยานมาใช้โดยผ่านมาตรา 15 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาตามหลักการเดิมได้หรือไม่

2. วัตถุประสงค์ในการศึกษา

1. ศึกษาถึงแนวความคิดของกระบวนการเปิดเผยพยานหลักฐานตามระบบกฎหมาย Common Law และ ระบบกฎหมาย Civil Law
2. ศึกษาวิวัฒนาการของการค้นหาความจริงในกระบวนการพิจารณาคดีโดยกระบวนการเปิดเผยพยานหรือการตรวจสอบพยานหลักฐานในคดีอาญาดังแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน
3. ศึกษาหลักเกณฑ์และกระบวนการเปิดเผยพยานหลักฐานตามกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาฉบับปัจจุบันว่ามีลักษณะและหลักเกณฑ์อย่างไร เหมาะสมในการใช้บังคับกับระบบกฎหมายวิธีพิจารณาอาญาของไทยเพียงใด

3. ขอบเขตในการศึกษา

ขอบเขตในการศึกษาจะมุ่งทำการศึกษาถึงกระบวนการและหลักเกณฑ์ในการเปิดเผยหรือตรวจสอบพยานหลักฐานในคดีอาญาก่อนการสืบพยานในชั้นศาลของไทย โดยจะทำการศึกษาลักษณะที่เกี่ยวกับการเปิดเผยพยานหลักฐานจากกฎหมายในอดีตจนถึงปัจจุบันของไทย รวมถึงศึกษากฎหมายต่างประเทศในส่วนที่เกี่ยวกับกระบวนการเปิดเผยหรือกระบวนการตรวจสอบพยานหลักฐาน ทั้งกฎหมายในระบบ Common Law และระบบ Civil Law เพื่อให้เข้าใจแนวคิดและความเป็นมาของกระบวนการเปิดเผยพยานหรือการตรวจสอบพยานหลักฐานตามกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาฉบับปัจจุบัน

4. วิธีการศึกษา

วิธีการศึกษาจะทำการศึกษาจากตัวบทกฎหมายทั้งของไทยและต่างประเทศ บทความวารสารกฎหมาย เอกสารวิจัย เอกสารประกอบการสัมมนา วิทยานิพนธ์ และข้อมูลที่เผยแพร่ทางสื่ออินเทอร์เน็ต (Internet)

5. ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ทราบถึงวิวัฒนาการและความเป็นมาของหลักการเปิดเผยพยานหลักฐานก่อนการสืบพยานในคดีอาญา ทั้งในระบบกฎหมายต่างประเทศและระบบกฎหมายไทย
2. ในการบัญญัติให้มีการเปิดเผยพยานหลักฐานก่อนการสืบพยานในคดีอาญาในประเทศไทย ทำให้ทราบถึงเหตุผล ปัญหาและอุปสรรค รวมถึงแนวทางการแก้ไขเพิ่มเติม กระบวนการเปิดเผยพยานหลักฐานก่อนการสืบพยานในคดีอาญาของไทยที่มีอยู่และจะเกิดขึ้นต่อไปในอนาคต